

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Видавничий дім Дмитра Бураго

Наукове видання

«**МОВА І КУЛЬТУРА**»

Випуск 21

Том II (191)

Київ
2018

military interpreter's special competencies as a synthesis of the competencies of an officer – a military professional at the tactical level combat service support, and the competencies of a civilian interpreter – a professional in the field of philology, linguistics, translation and interpretation. The military interpreter's special competencies are instrumental in accomplishing the tasks of the linguistic support for forces under normal and extreme conditions of military service.

Key words: *translation studies, military translation, theory of military translation, military interpreter, competence.*

УДК 81'371:343

Зеленська О.П., докт. пед. наук, професор

Львівський державний університет внутрішніх справ, Львів

ТРУДНОЩІ ПІД ЧАС ПЕРЕКЛАДУ ТЕРМІНІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА УКРАЇНСЬКУ

Стаття присвячена аналізу труднощів, які виникають під час перекладу термінів кримінального права з англійської мови на українську внаслідок специфічного національного законодавства, мови права та культури різних країн. Наводиться класифікація можливих труднощів та особливостей перекладу термінів кримінального права з англійської мови на українську, до яких відносяться полісемія термінів, контекстуальна залежність терміну, проблема передачі змісту правових реалій, багатоманітність способів перекладу, вплив латинської мови на формування англійської юридичної термінології тощо.

Ключові слова: *юридичний термін, юридична термінологія, кримінальне право, мова права, юридичний переклад.*

Розширення та поглиблення міжнародних зв'язків України вимагають розробки лінгвістичних основ ефективної міжмовної комунікації. Значну роль у розвитку цих зв'язків відіграє юридична складова, тому юридичний переклад стає все актуальнішим. Право займає життєво необхідну частину в зміцненні комунікації між країнами та народами, мова права безпосередньо пов'язана з вираженням права, а переклад юридичних текстів був в історії та продовжує бути невід'ємною частиною взаємодії між народами, відіграючи значну роль у сучасному взаємопов'язаному світі. Юридична термінологія, яка досить широко використовується не тільки в професійному середовищі, але й інших галузях мовної комунікації, – одна з найскладніших та необхідних сфер, в якій важливе наукове осмислення теорії та практики пошуку міжмовних відповідностей, що зрештою сприяє розширенню міжнародного спілкування та обміну культурними цінностями.

Юридична термінологія – це система сталих, загальноприйнятих, упорядкованих, одноманітних, відповідно оформлених, уніфікованих юридичних термінів, які застосовуються правотворчою практикою. Юридична термінологія англійської та української

мов розвивається по-різному і зазнає різних впливів, тому проблема взаємовідношення англійської та української юридичної термінології має досить складний характер. Проте, між англійською та українською юридичною термінологією проводилися та продовжують проводитися паралелі в процесі розвитку англійської та української мов, про що свідчать праці таких науковців, фахівців з лексикології, лексикографії, стилістики, культури мовлення, права та філософії, як Н. Артикуца, В. Виноградов, Г. Винокур, С. Головатий, С. Гринев, В. Даниленко, Е. Дерді, Ф. Донер, В. Карабан, Д. Касяненко, Т. Кияк, І. Кочан, Т. Кравченко, В. Лейчик, А. Ляшук, Г. Мацюк, Т. Панько, А. Піголкін, П. Рабінович, О. Реформатський, В. Савицький, О. Сербенська, Й. Сміт, І. Усенко, О. Шаблій А. Ширмер та інші. В той самий час з точки зору навчання перекладу і перекладацької практики, а також навчання іноземної мови видається доцільним продовжити дослідження різних аспектів мови права, зокрема юридичної термінології, її особливостей та труднощів, що виникають під час перекладу юридичних термінів з іноземної мови (англійської) на українську. Актуальним є аналіз труднощів перекладу термінології кримінального права як системи кримінально-правових норм, що стосуються так званих кримінальних правопорушень і санкцій, які застосовуються за вчинення цих правопорушень, встановлених державою (законодавчою владою) з метою врегулювання та охорони суспільних відносин від злочинних посягань. Мова кримінального права повинна бути надзвичайно точною, оскільки кримінальне право, яке виникло як реакція держави та суспільства на найнебезпечніші діяння людей, щоб захистити специфічними засобами особистість, суспільство і державу від злочинних посягань, має караючий характер і, якщо під час перекладу будуть допущені певні неточності, це може призвести до тяжких наслідків і покарання невинної особи тощо.

Слово як знак має немотивовану, довільну природу, а термін – знак спеціальної семіотичної системи, яка має номінативно-дефінітивну функцію: номінативну тому, що термін (як слово) означає цілий складний фрагмент із загальної системи смислів [6, с. 126-127]. Юридичний термін – слово чи словосполучення, що використовується у законодавстві і є узагальненою назвою юридичного поняття, яке має точний та визначений смисл і відрізняється смисловою однозначністю, функціональною стійкістю [8, с. 65]. Юридичні терміни мають основу в специфічному національному законодавстві країни. Юридичні поняття, юридичні норми та застосування законів відрізняються в кожному окремому суспільстві, відображаючи відмінності цих суспільств. До відмінних рис юридичних термінів можна віднести таке:

- стабільним, тобто смисл і значення терміну не повинні змінюватися в залежності від контексту;

- логічно пов'язаним з іншими термінами цієї системи;
- співвідносним з професійною сферою вживання [7].

До цього можна додати, що термін, зокрема юридичний, повинен також мати такі ознаки, як системність, однозначність, точність, стилістичну нейтральність, лаконічність, відсутність емоційного чи експресивного вираження. Терміни, які вживаються в нормах кримінального закону, повинні чітко співвідноситися з поняттями, які вони позначають, не мати таких явищ, як синонімія, полісемія, оскільки внаслідок цього можуть ставати залежними від контексту і неоднозначно трактуватися [3]. Важлива

властивість термінологічної інформації – її комулятивність, тобто здатність накопичувати знання [1, с. 22].

До труднощів, які виникають під час перекладу термінів кримінального права з англійської мови на українську, можна віднести:

- наявність термінологічної лексики кримінального права, що не має аналогів у мові перекладу (*felony* – фелонія; *misdemeanor* – місдимінор; *coroner* – коронер);

- наявність у термінологічній одиниці кримінального права кількох значень і не завжди подібних, тобто багатозначність вихідного терміна (*evidence* – **1** (*esp law*) information that gives a reason for believing something or proves something: *There wasn't enough evidence to prove him guilty*; 2 indication or trace: *The room bore evidence* (ie showed signs) *of a struggle* [12, с. 413]; *conspiracy* – **1** an agreement between two or more people to behave in a manner that will automatically constitute an offence by at least one of them (e.g. two people agree that one of them shall steal while the other waits in a getaway car). The agreement is itself a statutory crime, usually punishable in the same way as the offence agreed on, even if it is not carried out; **2** a conspiracy to injure a third party is a tort if it causes damage to the person against whom the conspiracy is aimed [9, с. 118-119]);

- багатозначність термінологічної одиниці чи термінологічного словосполучення кримінального права не тільки в межах цієї галузі права, але й в межах одного тексту, тобто контекстуальна залежність перекладу термінологічної одиниці чи словосполучення; в ідеалі ні значення терміна, ні його переклад не повинні залежати від контексту (There are two types of criminal law: substantive and procedural. **Substantive law** is the body of law that defines criminal offences and their penalties. Substantive laws which are found in the various penal codes, govern what people legally may or may not do. Examples of substantive laws are those that prohibit and penalize murder, rape, robbery, and other crimes [10, с. 114]. Substantive law – матеріальне право (як система законів), a substantive laws – матеріально-правові закони);

- належність термінологічних одиниць до різних національно-правових систем, а отже, до різних правових терміносистем (у країнах англо-американської правової сім'ї (Великобританія, США та деякі інші) основним джерелом права слугує норма, сформульована суддями і виражена в судових прецедентах; англо-американська правова сім'я походить від англійського права (Великобританія), а право США, як і англійське право, – це також прецедентне право. Сучасна правова система України була заснована на юридичних поняттях та принципах, характерних для романо-германського типу правової системи.); залежність терміну від певної системи поглядів [5, с. 101 термінам гуманітарних наук, зокрема і юридичним притаманне авторське, індивідуальне розуміння та тлумачення. Внаслідок цього, враховуючи ступінь близькості правових систем та мов, можна визначити чотири можливі ситуації, що можуть вплинути на труднощі перекладу:

- коли дві правові системи та мови тісно пов'язані, наприклад, Іспанія та Франція, Данія та Норвегія, проблема перекладу вирішується досить просто;

- коли правові системи тісно пов'язані, а мови ні, то особливі труднощі під час перекладу не виникають, наприклад, під час перекладу голландських законів в Нідерландах і французьких законів;

- коли правові системи різні, але мови споріднені, труднощі перекладу вже суттєвіші, основна складність полягає в передачі «хибних друзів перекладача» *faux amis*, наприклад, під час перекладу німецьких правових текстів на голландську та навпаки;

- коли дві правові системи та мови неспоріднені, труднощі значно зростають, наприклад, під час перекладу англійських текстів, що стосуються загального права, на китайську мову (11, с. 30-31).

Правова своєрідність країн дозволяє говорити про їх самотунтність. Право і мова права країни відображають всеохоплюючу правову систему країни, тобто сукупність усіх правових явищ у певному суспільстві (норм, джерел, установ, правової культури та техніки, відношень, правосвідомості тощо), яка, своєю чергою, відображає історію, культуру та еволюцію цієї країни;

- відмінності культур різних країн та народів є ще одним джерелом труднощів, що виникають під час перекладу юридичних текстів; культура визначається як «семіотична система» і «система значень» або інформації, задоволеної в поведінковому потенціалі членів суспільства, як знання, вірування, мораль, мистецтво, закони, звичаї, засвоєні людиною як членом суспільства, тому перекладач повинен брати до уваги всі деталі культури під час перекладу юридичної літератури;

- проблема передачі змісту правових реалій (*King's clemency* – помилування королем (Великобританія); *Lord Chief Justice* – лорд – головний суддя (Англія); голова відділення королівської лави Високого суду правосуддя; *Miranda warning* – попередження про те, що все сказане особою, яку заарештовують, може бути використане проти неї (з 1966 року це правило – невід'ємна частина правової системи США). Рішення Верховного Суду США у справі Ернесто Артуро Міранди проти Арізони стало історичним);

- багатоманітність способів перекладу (*delinquency* – порушення (угоди, закону); проступок, правопорушення, злочин; злочинність, делінквентність (особливо неповнолітнього); акт делінквентної поведінки; невиконання обов'язків; прострочення; затримка погашення; заборгованість; *injury* – шкода; майнова шкода, збитки; ушкодження; тілесне ушкодження, травма, рана, поранення; порушення прав іншої особи; порушення прав членів парламенту; порушення прав дипломатичного представника [4, с. 293, 537]. Наведені приклади свідчать про те, що дуже часто термінологічні одиниці мають два або більше перекладних відповідників і завдання перекладача серед декількох еквівалентів (термін-еквівалент – термін, виражений в одній мові, що відповідає за об'ємом поняття терміну в іншій мові) перекладу вибрати найбільш адекватний у цьому випадку варіант перекладу, що не завжди є простим завданням через невідповідність термінології і не завжди високої якості словників. На жаль, більшість сучасних словників мають суттєві недоліки, зокрема надлишковість варіантів перекладу [2, с. 260]. Тому вибір еквівалента може бути контекстуально зумовлений;

- різноманітність конструкцій для трансформаційного перекладу словосполучень, оскільки англійська мова – аналітична, а українська – синтетична мова (*crime figures* – статистичні дані про злочинність (ім.+ім. = прикм.+ім.+прийм.+ім.); *assassination attempt* – замах на вбивство з політичних мотивів (ім.+ім. = ім.+прийм.+ім.+прийм.+прикм. м.+ім.); *court of judiciary* – суд (ім.+прийм.+ім.= ім.);

- особливості утворення термінів-словосполучень, серед яких найскладнішим є переклад термінів, заснованих на метафорі, метонімії та евфемізми (метафора: *juvenile*

hall – слово **hall** немає нічого спільного зі значеннями *зал; хол*, словосполучення перекладається як *арештний будинок для неповнолітніх правопорушників*; **to attack confession** – не атакувати, а намагатися спростувати зроблене підсудним зізнання своєї вини; метонімічне перенесення: **bar examination** – допит захистом (**bar** не бар'єр чи лава підсудних, а *захист, адвокат*); **to be called to the Bar** – здобути право адвокатської практики; **to pocket the money of cheated depositors** – привласнити (а не покласти до кишені) гроші обманутих вкладників; евфемізм: **capital punishment** – найвища міра покарання; **capital case** – справа, мірою покарання за яку може бути смертна кара);

• значний вплив латинської мови на формування англійської юридичної термінології, втрата зв'язку між юридичною та загальнолітературною мовою (**malum-in-se** – діяння, що є злочином за своїм характером; злочин, що містить елемент аморальності; **malum prohibitum** – діяння, що є злочинним з огляду на заборону законом; **breve** – припис; судовий наказ);

• створення особливої єдності юридичних лексичних одиниць, їх особливої сполучуваності та особливого зв'язку між словами, відбувається диференціація широкого та вузького значення слова в межах цього термінологічного поля (наприклад, вузькоспеціальних значень набувають слова **body** – труп; контингент; корпус, сукупність (*доказів*), комплекс (*матеріалів, документів тощо*); головна частина (*документа*); **examination** – аналіз; експертиза; догляд, перевірка; опитування, опит (*у суді*); допит (*свідка або підсудного в суді*); судове розслідування (слідство); висновки слідства; протокол; **law** – правознавство; законодавство; юстиція; суд; судовий процес, судова процедура [4, с. 129, 392, 589]);

• наявність значної кількості скорочень, при перекладі яких необхідно знати, як вони розшифровуються (**AO** (arresting officer) – поліцейський, який здійснив арешт; **ca** (case) – судова справа; **L.K.A.** (last known address) – остання відома адреса).

Таким чином, мова права, зокрема кримінального є важливою формою вираження та пізнання реальності, що відображає правову систему та культуру суспільства, в якому функціонує. Дослідження англомовної та україномовної термінології кримінального права має велике теоретичне та практичне значення. Труднощі перекладу юридичних термінів з англійської мови на українську можуть бути спричинені недостатнім володінням лінгвістичними, країнознавчими, культурними і правовими знаннями, які необхідно враховувати при інтерпретації терміну в процесі міжкультурної комунікації в сфері юриспруденції. Щоб подолати ці труднощі перекладач повинен виконати певні вимоги, серед яких хороше знання вихідної мови і гнучке володіння мовою, на яку здійснюється переклад, знання культури як національної, так і країни, мовою якої відбувається переклад, а також володіння предметом, поняттями права та орієнтація в концептуальній юридичній картині світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Володина М.Н. Когнитивно-информационная природа термина (на материале терминологии средств массовой информации) / М.Н. Володина. – М.: Изд-во Московского университета, 2000. – 128 с.
2. Гринев С.В. Введение в терминоведение / С.В. Гринев. – М.: Московский Лицей, 1993. – 309 с.

3. Зеленська О.П. Порівняльний аналіз термінології кримінального права в українській і англійській мовах / О.П. Зеленська // Мова і культура: наукове видання. – 2017. – Вип. 19. – Т. IV (184). – С. 297-304.
4. Карабан В.І. Англійсько-український юридичний словник / В.І. Карабан. – Вінниця: Нова книга, 2004. – 1085 с.
5. Лейчик В.М. Терминоведение: предмет, методы, структура / В.М. Лейчик. – М.: Либроком, 2006. – 256 с.
6. Ф. де Соссюр. Труды по языкознанию / Ф. де Соссюр. – М.: Прогресс, 1977. – 696 с.
7. Хижняк С.П. Юридическая терминология: формирование и состав / С.П. Хижняк. – Саратов: Изд-во Саратовского гос. ун-та, 1997. – 137 с.
8. Язык закона / [под ред. А.С. Пиголкина]. – М.: Юридическая литература, 1990. – 192 с.
9. A dictionary of law / [ed. by E.A. Martin, J. Law]. – Oxford: Oxford University Press, 2006. – 590 p.
10. Bohm R.M., Haley K.N. Introduction to criminal justice / R.M. Bohm, K.N. Haley. – Woodland Hills, Ca: McGraw-Hill Companies, 2002. – 584 p.
11. Cao D. Translating law / D. Cao. – Clevedon: Multilingual Matters Ltd, 2007. – 208 p.
12. Hornby A.S. Oxford advanced learner's dictionary of current English / A.S. Hornby. – Oxford: Oxford University Press, 1992. – 1579 p.

Зеленская Е.П., докт. пед. наук, профессор
 Львовский государственный университет внутренних дел, Львов

ТРУДНОСТИ ПРИ ПЕРЕВОДЕ ТЕРМИНОВ УГОЛОВНОГО ПРАВА С АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА НА УКРАИНСКИЙ

Статья посвящена анализу трудностей, которые возникают при переводе терминов уголовного права с английского языка на украинский вследствие специфического национального законодательства, языка права и культуры разных стран. Приводится классификация возможных трудностей и особенностей перевода терминов уголовного права с английского языка на украинский, к которым относятся полисемия терминов, контекстуальная зависимость термина, проблема передачи содержания правовых реалий, многообразие способов перевода юридических терминов, влияние латинского языка на формирование английской юридической терминологии и т. д.

Ключевые слова: юридический термин, юридическая терминология, уголовное право, язык права, юридический перевод.

Zelenska O.P., doctor of Pedagogy, professor
 State university of internal affairs, Lviv

DIFFICULTIES OF TRANSLATING THE CRIMINAL LAW TERMS FROM ENGLISH INTO UKRAINIAN

The article deals with the analysis of the difficulties which appear during translating the criminal law terms from English into Ukrainian due to the specific national legal system, legal language, and culture of different countries. The classification of possible difficulties and the peculiarities of translating the criminal law terms from English into Ukrainian is given, among them are term polysemy, term contextual dependence, the problem of conveying the content of

the legal realities, variety of the means of translating the criminal law terms, influence of the Latin language on forming the English legal terminology, etc.

Key words: *legal term, legal terminology, criminal law, legal language, legal translation.*

УДК 811.112.2'42 Гете

Знаць О.Ф., асистент

Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів

КОНТРАСТ ЯК МОВНИЙ МЕХАНІЗМ У НОВЕЛАХ Й. В. ГЕТЕ

У статті розглядається механізм контрасту, пов'язаний зі змістовно-структурним наповненням на матеріалі новел Й. В. Гете.

Ключові слова: *семантика, контраст, протиставлення, значення, смисл.*

Наукові пошуки нашого часу відбуваються завдяки динамічному розвитку, прогресивним зрушенням, що мають свої позитивні наслідки. На думку О.О. Селіванової, саме зараз у лінгвістиці складаються всі передумови для інтенсивного шляху її розвитку [1: с. 4].

Наше мислення виділяє, абстрагує та фіксує лише суттєві сторони мовних явищ. Під час зіставлення різних об'єктів реальної дійсності ознаки розпізнаються та закріплюються у свідомості людей, тоді розкривається суть або невідомих об'єктів, або нові ознаки вже відомих. Спочатку виступають відмінні ознаки предметів, явищ, які виокремлюють їх з низки інших подібних.

Наведемо приклад з новели Й. В. Гете: Sie ließ mir die Zeit nicht, das einzelne näher zu betrachten, sondern nahm den einen Kasten unter den Arm, und ich packte den andern auf. [7. S. 158] – де молода жінка не дала юнаку часу для роздумів, підхопила одну валізу під руку, а іншу герой поклав наверх.

Володіння мовою контрасту в Гете полягає в тому, що він за допомогою обмеженої кількості мовних знаків міг висловити конкретні думки, де спокійне перебування несподівано переходить у раптовий від'їзд молодих людей. Вивчення системно-структурних зв'язків контрасту відбувається через сферу мислення людини, її суб'єктивний досвід. У нашій свідомості контраст існує в цілісності всіх його компонентів, взаємодія яких дає йому здатність до повноцінного функціонування.

На погляд Кияка Т. Р. «Значення... не слід розуміти як щось раз і назавжди заздалегідь і чітко задане, окреслене.» [2 : с.80].

Значення допомагає кращому розумінню кожного нового смислу слова, оскільки одне й те саме слово може співвідноситись не лише з одним конкретним об'єктом реальної дійсності, а й декількома різними об'єктами.

Наведемо приклад з новели Й. В. Гете: Die Sonne stand noch hoch und erleuchtete die Gipfel der Fichten in den Felsengründen zu seinen Füßen. [7 : S. 164]. Письменник, майстер пейзажу, дає чудову картину дня «Die Sonne stand noch hoch» - високе розташування сонця на небі, яке освітіло дерева з верхівок до самого низу - erleuchtete die Gipfel der Fichten in den Felsengründen zu seinen Füßen.